

ЛЕКЦІЯ 1.

Мистецтво як простір зустрічі з Іншим: ейдетика, аксіологія, психосоціальні ефекти

1. Мистецтво як комунікативний простір: подія в режимі гендерних опцій.

1.1. Мистецтво як «простір зустрічі» (М. Бубер, М. Бахтін, Е. Левінас).

- Простір мистецтва розглядається як зона міжособистісної та міжгрупової взаємодії, де глядач стикається з Іншим – у тому числі гендерно Іншим (іншою роллю, ідентичністю, соціальним досвідом).
- У філософії діалогу «зустріч» означає повагу до інакшості, а отже – визнання гендерних відмінностей як складника загальної людської різноманітності.

1.2. Європейські підходи до гендерної комунікації через мистецтво.

ЄС Cultural Policies, Creative Europe, Council of Europe Intercultural Cities акцентують на тому, що мистецькі практики:

- скорочують соціальну дистанцію між групами;
- сприяють гендерній рівності через видимість жіночих, чоловічих, небінарних історій;
- формують культуру ненасильницького діалогу.

1.3. Поняття Іншого як гендерної та соціокультурної категорії.

- Іншість – не лише стилістичний або естетичний феномен, а також гендерна відмінність, що потребує поваги, прийняття і розуміння.
- Мистецтво стає простором, де інакшість (вік, гендер, досвід, тіло, соціальна роль) отримує право бути почутою.

2. Картина світу в мистецьких проєкціях: гендерні виміри.

2.1. Ейдетика мистецтва та гендерні моделі світобачення.

- Ейдетика формує стабільні образи чоловічого, жіночого, небінарного.
- Від того, які гендерні образи домінують (активні/пасивні, сильні/вразливі), залежить якість суспільної толерантності.

2.2. Аксіологія мистецтва як трансляція гендерних цінностей.

Мистецтво передає цінності:

- рівність, солідарність, емпатія;
- руйнація стереотипів (жінка як лідерка, чоловік як емпатійний, небінарна людина як повноцінний суб'єкт).
- Цінність толерантності закладається через образи поваги, підтримки, взаємності.

2.3. Психосоціальні параметри впливу мистецтва (з гендерною оптикою)

Емоційність та емпатія

- Емпатія до гендерного Іншого виникає через мистецтво (театр, кіно, музика), у просторі якого емоційний досвід робить чужий досвід ближчим.

Концепції «Embodied cognition» і «mirror neurons»

- Тіло (жіноче, чоловіче, травмоване, старіюче, квір-тіло) стає ключовим каналом комунікації.
- Глядач «переживає» досвід Іншого, що знижує упередження.

Мистецтво як терапевтичний інструмент

Європейські практики роботи з травмою часто включають гендерний компонент:

- жіночий досвід війни;
- маскулінна вразливість;
- відновлення голосу маргіналізованих груп.

3. Міф, символ, метафора в артметодиці: гендерні трансформації.

3.1. Міф і гендерні архетипи.

Міф як структура мислення → у сучасності існують гендерні міфи:

- «слабка жінка»,
- «сильний чоловік»,
- «небінарність як девіація».

Мистецтво деконструє міфи й формує нові емансипативні архетипи.

3.2. Символ як місток між особистим і соціальним гендерним досвідом.

- Символи жіночого спротиву (жовта стрічка, шеврони, прапори), чоловічої вразливості (образ воїна-людини), квір-культури.
- Символи творять культуру видимості ⇒ культуру толерантності.

3.3. Метафора як інструмент впорядкування гендерних смислів.

- Мислення метафоричне.
- Мистецтво створює нові метафори рівності:
 - жінка як центр стійкості;
 - чоловік як партнер;
 - небінарність як палітра ідентичностей.

3.4. Європейські кейси

У практиці Banksy, JR, Documenta ми бачимо:

- підтримку гендерних меншин;
- деконструкцію мачизму;

- критичну візуалізацію насильства.

4. Мистецтво та медійний дискурс: гендерні репрезентації.

4.1. Естетизація медіапростору

- Соціальні мережі конструюють «нормальний» гендерний образ.
- Мистецькі практики в медіа можуть сприяти толерантності або відтворювати сексизм/мізогінію/гомофобію.

4.2. Візуальні наративи гендерної рівності

- Інфографічні кампанії ЄС (STEM for Girls, MenCare EU, LGBTIQ Equality Strategy).
- Мистецтво стає частиною бренд-наративів Євросоюзу, у просторі яких гендерна рівність – базова цінність.

4.3. Образна типологія як форма гендерної політики

- Колективні символи рівності — прапори, логотипи, постери.
- Візуальна метафора «різність як норма» розширює культурне прийняття Гендерного Іншого.

5. Культура мемів як соціальна динаміка гендерної толерантності

5.1. Мем як симулякр і ціннісний меседж

- Мем стає способом швидкої трансляції гендерної ідеї: рівність, протидія насильству, десереотипізація.

5.2. Мемологія: гендер у просторі масового гумору

- Мемологія показує, як гумор і самоіронія розширюють межі прийняття гендерних відмінностей.
- Меми можуть бути інструментом просвітництва або дискримінації.

5.3. Меми як носії толерантності/ксенофобії

- Толерантні меми: підкреслюють рівність і різноманіття.
- Ксенофобні меми: транслюють сексизм, гомофобію, токсичну маскулінність.

5.4. Європейські медіаграмотні практики

- ЄС проводить кампанії з аналізу гендерних меседжів у соцмережах.
- Навчальні програми з медіаграмотності допомагають розпізнавати дискримінаційні візуальні коди.

Питання для самоконтролю:

1. Як мистецтво забезпечує зустріч із гендерним Іншим?
2. Які гендерні стереотипи можуть формуватися через ейдетичні образи мистецтва?
3. У чому полягає роль емпатії та «embodied cognition» у формуванні толерантності?
4. Як міфологічні структури визначають гендерні ролі в суспільстві?
5. Яким чином символи можуть сприяти гендерній інклюзії?
6. Чому метафора є важливим інструментом впорядкування гендерних уявлень?
7. Як медіамистецтво впливає на толерантність до різних ідентичностей?
8. У чому потенціал мемів для розвитку гендерної толерантності?
9. Чому меми можуть бути як інклюзивними, так і дискримінаційними?
10. Які європейські ініціативи спрямовані на формування гендерної рівності у медіапросторі?

Джерела:

EU Gender Equality Strategy 2020–2025

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

Council of Europe: Gender Equality Strategy 2024–2028

<https://www.coe.int/en/web/gender-equality>

European Remembrance Projects (EACEA)

https://eacea.ec.europa.eu/home_en

Проекти пам'яті та ідентичності, що використовують мистецькі форми для діалогу, емпатії та толерантності.

Soh D. The End of Gender: Debunking the Myths about Sex and Identity in Our Society. Simon & Schuster Ltd, 2023. 336 p.